

УДК 371.13:811.111.(439)

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО РАНЬОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: НА ПРИКЛАДІ УГОРЩИНИ

Лобода О.В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

У статті проаналізовано позитивний досвід Угорщини з підготовки учителя до раннього навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку іноземної мови. Висвітлено основні положення Ради Європи з мовної підготовки та мовного навчання. Представлено модель практичної підготовки вчителів до раннього навчання іноземної мови. Визначено пріоритетне значення формування професійної, педагогічної мотивації майбутніх учителів іноземної мови. Акцентовано увагу на популярність вивчення англійської мови у країнах Європи.

Ключові слова: англійська мова, досвід Угорщини, іноземна мова, європейська модель підготовки вчителів, Європейський Союз, положення Ради Європи, раннє навчання іноземної мови.

Постановка проблеми. Інтеграція України до Європейського освітнього простору, розширення економічних зв'язків та багатомовність в Європі зумовили підвищений інтерес до вивчення іноземних мов, дотримання принципів мовної політики ЄС в організації навчання іноземних мов і напрацювання спільних підходів. Європейський Союз надає важливого значення реалізації освітнього і навчального напрямку Стратегії ЄС «Європа 2020», який полягає в оновленні та вдосконаленні системи вищої освіти в країнах-членах ЄС. Сприяння вивченню іноземних мов уже давно стало окремим напрямом діяльності Єврокомісії, що має назву Language Learning Policies, тобто «Політика у сфері навчання іноземних мов», яка безперечно, актуалізує **проблему** вдосконалення системи професійної підготовки вчителів іноземних мов (ІМ), враховуючи ранній період навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку [7, с. 272].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові розвідки щодо змісту і структури професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у різних країнах Європи подано у працях Н. Авшенюк, В. Базуріної, В. Баркасі, О. Голотюк, І. Задорожної та інші. Деякі аспекти раннього вивчення іноземних мов, розробка моделі професійної підготовки фахівця до навчання іноземних мов дітей дошкільного та молодшого шкільного віку висвітлена у наукових працях Н. Басай, О. Бігич, І. Верещагіної, К. Віттенберг, О. Зимньої, В. Карташової, Р. Мартинової, З. Нікітенко, В. Плахотника, Г. Рогової, С. Роман, С. Соколовської, Т. Швець, Т. Шкваріної.

Питання навчання іноземних мов у країнах Європи розглядають українські науковці та лінгводидакти європейських країн В. Деркач, С. Гапонов, Л. Заблоцька, О. Кашуба, О. Котенко, Д. Крос, А. Кубанек-Герман, О. Кузнецова, Н. Лавриченко, М. Леврінц, О. Локшина, М. Ніколов, В. Папіжук, О. Першукова, Л. Пуховська, М. Тадеєва та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, аналіз наукової літератури дає підставу стверджувати, що в Україні і в багатьох зарубіжних країнах є досить вагомі досягнення в дослідженні проблеми підготовки фахівців іноземної мови в середній школі і у вищих навчальних закладах. Залишається недостатньо вирішеними питання раннього навчання

іноземної мови дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, які вимагають постійного оновлення, врахування новітніх технологій і методів навчання та європейського досвіду зокрема.

Вважаємо за доцільне звернутись до досвіду Угорщини, країни, яка з початку 90-х років і до сьогоднішнього дня вирізняється найвідчутнішими змінами в системі професійної підготовки педагогічних кадрів, які відбувалися під впливом трансформацій у суспільно-політичному житті країни.

Мета даної статті – проаналізувати і дослідити досвід Угорщини з підготовки учителів до раннього іншомовного навчання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Сьогоднішня висуває перед учителями іноземних мов підвищені вимоги, які повинні бути суголосними із контентом сучасної мовної загальноєвропейської політики. Реалізація вищою освітою ідей Болонського процесу та Рекомендацій Ради Європи у підготовці сучасних учителів вимагає підготовки фахівців нової генерації, здатних до активного життя, ефективного виконання своїх професійних функцій, володіння як мінімум двома іноземними мовами. Впровадження мовної політики Ради Європи на національних рівнях шкільної іншомовної освіти стало імпульсом для здійснення конкретних кроків у напрямі реформування та переорієнтації національних освітніх політик з метою запровадження принципу організації навчального процесу «рідна мова плюс дві іноземні», оголошеного на Барселонському саміті у 2002 році. Вивчення двох іноземних мов стало пріоритетом у новій програмі [7, с. 272-273].

Вивчення іноземної мови в ранньому віці зумовлено цілим рядом психолого-фізіологічних і соціально-політичних чинників. Важливим аргументом на користь раннього навчання іноземної мови, з погляду фізіології і психології, є закінчена нейрофізіологічна зрілість мозку. Неабияку роль в організації іншомовного спілкування дітей дошкільного віку та учнів початкової школи відіграють їх здібності до імітації, розвинута увага та пов'язані з нею творчі здібності, дитяча безпосередність, що забезпечує високу ступінь комунікабельності дітей і таким чином успішність іншомовного спілкування. Важливими чинниками є також набуття учнями вже в початковій школі мовного досвіду та відчуття мови. За умови пра-

вильної організації навчального процесу раннє навчання іноземної мови може стати значним внеском в інтелектуальний розвиток дитини. Раннє ознайомлення дітей з цінностями культури інших народів на уроках іноземної мови, виховання їх у дусі толерантності, відкритості, поваги до людей всієї планети сприяє справі миру і взаємоповаги, а отже, політичній стабілізації та рівновазі у всьому світі [7, с. 269].

Однією із численних ініціатив з боку Ради Європи та Європейського Союзу є розробка нових підходів до мовної підготовки та мовного навчання. Свою ініціативу Рада Європи втілила у публікаціях наступного характеру: the CEFR (Common European Framework of Reference: Learning, Teaching and Assessment), «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (2001 р.) та ELP (European Language Portfolio) «Європейське мовне портфоліо», які представлені у вигляді інструментарію підтримки диверсифікації з питань оволодіння іноземною мовою.

Рада Європи прагне покращити якість спілкування між європейцями з різною мовою та культурним підґрунтям. Адже поліпшення спілкування полегшує мобільність та більш прямі контакти, що у свою чергу, веде до кращого розуміння і до тісної співпраці. Рада також підтримує методи вивчення і викладання, які допомагають молодшим учням і учням старшої школи формувати й розвивати навички, знання, уміння, необхідні їм для того, щоб стати більш незалежними у своїх думках та діях і більш відповідальними і готовими до співпраці з іншими людьми. Цілісне сприйняття галузі іншомовної освіти та її підсистем, включаючи шкільну іншомовну освіту, має важливе значення для розв'язання як локальних або національних педагогічних і соціокультурних завдань та проблем так і глобальних або загальноєвропейських і світових проблем стосовно міжнаціональної та міжкультурної комунікації [5, с. 7].

З метою вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів ІМ в Угорщині було прийнято єдині вимоги до рівня підготовки педагогічних працівників та освітньо-професійну програму, у відповідності з вимогами ЄПВО. Так підготовка вчителів ІМ здійснюється на базі педінститутів, інститутів та університетів. У країні запроваджено систему єдиних вимог галузевих стандартів вищої педагогічної освіти. Організація освітньої діяльності ВНЗ підпорядковується Міністерству освіти і науки, молоді та спорту [2, с. 129].

Модернізація структури вищої освіти України передбачає реалізацію підготовки вчителів ІМ за освітніми рівнями «базова вища освіта» та «повна вища освіта» з присудженням освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра та магістра. У нашій країні тривалість підготовки вчителів ІМ на рівні бакалаврату становить 4 роки, незалежно від спеціалізації, на рівні магістратури – 1-2 роки, тоді як в Угорщині на рівні бакалаврату підготовка вчителя початкової школи та ІМ триває 4 роки, бакалавра мистецтв, філологів ІМ – 3 роки, а період навчання в магістратурі триває протягом 2-5 семестрів, після успішного завершення якої випускники одержують диплом вчителя ІМ [2, с. 129-130].

Відповідно до оновленої та переосмисленої у світлі Болонського процесу моделі підготовки

педагогічних працівників практична підготовка вчителів ІМ в Угорщині відбувається протягом другого циклу навчання, тобто на відміну від української моделі, в Угорщині педагогічну практику проходять тільки ті слухачі відділень ІМ, які свідомо обрали педагогічний напрям освіти при вступі до магістратури. Якщо в Україні педагогічну практику проходять усі без винятку студенти, то в Угорщині, завдяки діючій системі профвідбору, практична підготовка вчителів ІМ дійсно сприяє покращенню якості професійної освіти та формуванню мотивації до педагогічної діяльності [2, с. 134].

Суттєвою відмінністю між угорською та українською системами педагогічної освіти є необхідність складання комплексного іспиту в угорських ВНЗ із дисциплін психолого-педагогічного циклу та методики викладання ІМ до початку шкільної педпрактики. Студенти також проходять підготовку до початку та упродовж педпрактики на основі спеціальних теоретично-практичних семінарів. Дуже важливим, на нашу думку, є той факт, що надалі студенти закріплюються виключно за тими вчителями ІМ, які здобули кваліфікацію ментора – керівника шкільної педпрактики у системі післядипломної освіти Угорщини, підготовка яких в Угорщині організовується на відповідних курсах, а до їх читання залучаються знані науковці та практики. В Україні ще не набула поширення практика підготовки вчителів до роботи зі студентами-практикантами, тому не всі з них повністю готові до виконання функцій ментора (керівника практики) [2, с. 134].

Важливим здобутком системи педагогічної освіти Угорщини є підготовка студентами портфоліо як частини магістерської роботи з методики навчання ІМ, що включає різноманітні автентичні матеріали, зібрані протягом педпрактики та семінарських занять із дисциплін професійного циклу, метою яких є демонстрація розвитку професійно-педагогічних компетенцій майбутнім вчителем ІМ.

Як і в будь-якій іншій сучасній професії вчителі зобов'язані розширити межі своїх професійних знань за допомогою практики, проведення досліджень, а також через систематичну участь у безпосередньому професійному розвитку від початку і до кінця своєї кар'єри. Системи освіти та підготовки кадрів країн ЄС повинні забезпечити вчителям ці можливості [7, с. 13].

Важливою умовою підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов є формування у них стійкої мотивації до професійної педагогічної діяльності. Аналіз наукових досліджень засвідчує, що мотивація здійснює значний вплив на професійну діяльність учителів, успішність учнів та ефективність функціонування освітньої системи в цілому. Встановлено взаємозв'язок між рівнем сформованості професійної мотивації педагогів і мотивацією та успіхами у навчанні учнів. Важливим аспектом наукових досліджень мотиваційної сфери є комплексний розгляд компетенцій та мотивації. На думку угорських учених, розвиток тріади «знання, уміння, навички» варто здійснювати одночасно з формуванням мотивації. Малоефективним вважається розвиток компетенцій без врахування природи мотивів і, навпаки, форму-

вання мотивів навчальної та професійної діяльності є неможливим поза компетентнісним підходом [4, с. 10].

Наразі в Угорщині досить розвинена дошкільна освіта, яка охоплює більшість дітей. Діти дошкільного віку мають можливість почати відвідувати дитячий садок у віці 3 років. Основною формою організації дозвілля дітей у дитячому садку є розвиваючі ігри. Починаючи з 5 років дитина має в обов'язковому порядку протягом року проходити підготовку до школи, мова йде про так звані навчальні підготовчі сесії, які можуть тривати по кілька годин на день. Обов'язкове навчання розпочинається з 6 років і налічує 10 класів. Перші 4 роки базової школи всі діти мають однакові програми.

Незважаючи на те, що дошкільне навчання іноземних мов стає все більш популярним у приватних (як правило, платних) дошкільних закладах, у державних закладах така практика ще не є загальноприйнятною. У системі початкової освіти пропонується п'ять іноземних мов: англійська, французька, німецька, італійська та російська. Вивчення однієї іноземної мови є обов'язковим із четвертого класу початкової школи [1, с. 137-138].

Починаючи з 5-го класу невелика частина учнів може перейти у гімназію з 8-річним навчанням, а після 6-го – у шестикласні гімназії. Для угорців слова «середня школа» стосуються навчання після 14 років, коли діти переходять з 8-річної базової школи на наступний рівень. Саме в цей період постає питання вибору профілю подальшого навчання. Загалом у середню школу переходить понад 90% всього випуску базових шкіл. Приблизно половина обирає гімназії (4 роки) та профшколи з тривалими програмами (4-5 років), які надають в разі успіху на випускних екзаменах атестат зрілості (maturity) та можливість претендувати на вищу освіту. Решта чи залишає навчання, чи продовжує у професійних чи ремісничих школах з короткими (2-3 роки) програмами [6, с. 145-148].

На порядку денному країн ЄС сьогодні стоїть питання професійного вимірювання якості початкової підготовки вчителів. Незважаючи на реформи в низці країн ЄС щодо якості педагогічної освіти, початкова підготовка вчителів здійснюється неадекватно (не простежується значного поліпшення з точки зору викладання, а також сприяння відновленню високого статусу професії вчителя). Початкова освіта вчителя має бути добре структурована і балотуватися на тривалий термін із метою забезпечення підвищення кваліфікації [9, с. 19].

Одним із ключових елементів у галузі педагогічної освіти є забезпечення правильного поєднання теорії з практикою. Частка часу, що витрачається конкретно на професійну підготовку (професійне навчання), варіюється залежно від країни Європейського Союзу. У вищих навчальних закладах вищого рівня частка професійної підготовки, наприклад, для вчителів початкових класів варіюється від 13 до 70% із найвищим відсотком в Ірландії, Угорщині, Фінляндії, Словенії [3, с. 123].

Розглядаючи сучасний стан ранньої іншомовної освіти в країнах Європи і в Угорщині зокрема, необхідно зазначити, що на зміну тотального ви-

вчення російської мови як іноземної до 80-х років ХХ століття прийшла англійська мова. Вона укріпила позиції і в Угорщині, де раніше перше місце в рейтингу популярності займала німецька мова. Саме тому сьогодні в багатьох країнах Європейського Союзу спостерігається тенденція до скорочення мовного розмаїття і основною іноземною мовою навчання дошкільників та молодших школярів стає англійська на противагу німецькій, французькій та іспанській [8, с. 109-113].

Важливе значення в розвитку професійної підготовки педагогічних кадрів в Угорщині мала офіційна постанова уряду у 2004 році про впровадження стратегічних положень Болонської освітньої системи, згідно з якими вища педагогічна освіта перейшла на трьохступеневу систему, що передбачає базовий курс навчання на бакалавра, магістратуру та аспірантуру докторантуру). Диплом педагога для всіх педагогічних спеціальностей, в тому числі й вчителя іноземної мови, в Угорщині можливо одержати виключно на рівні магістратури [4, с. 11].

Узагальнення результатів наукових досліджень зарубіжних учених дозволяє виокремити основні положення щодо формування мотивації до професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов: формування мотивації на допрофесійному, професійному рівнях, в системі післядипломної освіти; максимальна професійно-педагогічна спрямованість навчально-виховного процесу на всіх освітніх рівнях; орієнтація на особистість студента (розвиток рефлексії, автономності, полікультурності); залучення студентів до науково-дослідної роботи педагогічного спрямування; оптимальне поєднання теоретичної і практичної підготовки [4, с. 10].

Сьогодні система професійної іншомовної підготовки педагогічних кадрів Угорщини розвиває дві моделі (із переважанням останньої): супровідну (concurrent), яка передбачає паралельне засвоєння фахового, професійно-педагогічного та загальноосвітнього навчальних компонентів, і послідовну (consecutive), у якій професійно-педагогічна підготовка здійснюється після завершення вивчення циклу дисциплін за професійним спрямуванням [4, с. 11].

Дослідження М. Леврінц щодо порівняльного аналізу моделей підготовки вчителів іноземної мови в Угорщині та Україні свідчить, що вони мають багато спільних та відмінних рис, зумовлених історико-педагогічним досвідом, особливостями національного, соціально-економічного, духовного розвитку держав, концептуальних засад освітньої політики. У сучасних умовах обидві країни тримають курс на інтеграцію національної освіти у європейський освітній простір, модернізацію системи вищої освіти, реалізацію вимог Болонського процесу та міжнародний обмін науково-практичним досвідом, що породжує необхідність оновлення цілей і змісту вивчення іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах та професійної освіти майбутніх учителів ІМ у зв'язку з їх особливим статусом у Європейській освітній системі.

Обопільним для Угорщини та України є прагнення сформувавши систему педагогічної освіти, поєднуючи національні традиції з прогресивними ідеями зарубіжного досвіду, синтез

яких покликаний сформувавши педагога нової генерації [4, с. 13-14].

Водночас, результати дослідження переконають, що Угорщина має більш вагомий здобутки у підготовці вчителів іноземної мови завдяки систематичній, цілеспрямованій роботі з формування професійної педагогічної мотивації майбутніх учителів іноземних мов на всіх рівнях: допрофесійному (під час навчання в школі), професійному (бакалаврат, магістратура, докторантура) і в процесі підвищення кваліфікації в системі післядипломної освіти.

Висновки. Проблема ранньої іншомовної освіти залишається на сьогоднішній день досить актуальною. Цілісне сприйняття галузі іншомовної освіти та її підсистем, включаючи дошкільну

та молодшу шкільну іншомовну освіту, має важливе значення для розв'язання як локальних або національних педагогічних і соціокультурних завдань та проблем так і глобальних або загальноєвропейських і світових проблем стосовно міжнародної та міжкультурної комунікації. Подальшого вивчення потребують теоретичні положення щодо професійної підготовки вчителів іноземних мов з урахуванням виявлених особливостей формування мотивації до педагогічної діяльності майбутніх учителів в Угорщині; удосконалення змісту педагогічної практики, зокрема залучення провідних вчителів до роботи зі студентами-практикантами, тому що не всі з них повністю готові до виконання функцій ментора (керівника практики).

Список літератури:

1. Багатомовна Європа: тенденції у політиці і практиці мультилінгвізму в Європі. – К.: Ленвіт, 2012. – 168 с.
2. Козубовська І.В., Леврінц М.І. Порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Україні та Угорщині. Порівняльна професійна педагогіка: наук. журнал / голов. ред. Н.М. Бідюк. – К.: Хмельницький: ХНУ, 2011. – Вип. 2. – 201 с.
3. Кристопчук Т.Є. Система педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу: спільні та відмінні риси / Т.Є. Кристопчук // Наукові праці. – Вип. 197, Том 209. Педагогіка – 2012. – С. 121-126.
4. Леврінц М.І. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук «Формування мотивації допрофесійної педагогічної майбутніх фахівців іноземних мов в Угорщині», [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search?q=Леврінц+М.І.%2C+автореферат+на+здобуття+наукового+ступеня+кандидата+педагогічних+наук+»Формування+мотивації+допрофесійної+педагогічної+майбутніх+фахівців+іноземних+мов+в+Угорщині»&oq=Леврінц+М.І.%2C>
5. Ніколаєва С.Ю. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. С.Ю. Ніколаєва]. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Рівне: Овід, 2012. – 352 с.
7. Тадеєва М.І. Досвід реформування шкільної іншомовної освіти в Україні в рамках рекомендацій освітніх та мовних інститутів Ради ВІПУСК 28'2011 Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, с. 272-278.
8. Тадеєва М.І. Рання іншомовна освіта в європейських педагогічних традиціях / М.І. Тадеєва, М.М. Пархомчук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць / гол. ред. С.С. Пальчевський. – Рівне: РДГУ, 2008. – Вип. 42. – С. 109-113.
9. Teacher Education in Europe An ETUCE Policy Paper. Adopted by the Executive Board on 14th April 2008 // Editor responsible at law: Martin Romer. – Published by the European Trade Union Committee for Education – Brussels, 2008. – 64 P.

Лобода О.В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

ЕВРОПЕЙСКАЯ МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ К РАННЕМУ ОБУЧЕНИЮ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ: НА ПРИМЕРЕ ВЕНГРИИ

Аннотация

В статье проанализировано положительный опыт Венгрии по подготовке учителя к раннему обучению детей дошкольного и младшего школьного возраста иностранному языку. Освещены основные положения Совета Европы по языковой подготовке и языковому обучению. Представлено модель практической подготовки учителей к раннему обучению иностранного языка. Определено приоритетное значение формирования профессиональной, педагогической мотивации будущих учителей иностранного языка. Акцентировано внимание на популярности изучения английского языка в странах Европы.

Ключевые слова: английский язык, иностранный язык, европейская модель подготовки учителей, Европейский Союз, положения Совета Европы, раннее обучение иностранному языку.

Loboda O.V.

Borys Grinchenko Kyiv University

EUROPEAN TEACHERS PREPARATION MODEL TO EARLY FOREIGN LANGUAGE TRAINING: HUNGARIAN EXAMPLE

Summary

The article analyzes the positive Hungarian experience in teachers' preparation for the early foreign language education of pre- and primary school children. The main provisions of the Council of Europe language preparation and language training are covered. A model of practical teachers training of early foreign language teaching is presented. Attention is focused on the popularity of learning English in Europe. The priority is the formation of professional, pedagogical motivation of foreign language future teachers.

Keywords: English, a foreign language, the European model of teacher training, the European Union, the provisions of the Council of Europe, early foreign language teaching.